TOPICAL APPELLATIVES OF SLAVIC ORIGIN IN ROMANIAN. SPECIAL ATTENTION PAID TO THE TOPONYMS OF BISTRA AND SEBEŞ VALLEYS (CARAŞ-SEVERIN COUNTY)

Diana Boc-Sînmărghiţan
Lecturer, PhD, Victor Babeş University of Medicine and Pharmacy, Timişoara

Abstract: As only few historical documents exist or ever none at all, long time it was linguistics that brought to light periods of time less known. Of a real use in performing this task turns out to be the study of proper nouns. Together with lexical borrowings and dialects, these ones bring major benefits to archaeology and history, onomastics closely collaborating with other sciences and disciplines too. As we can deduct also from the title, in this study we will focus on the category of topical appellatives of Slavic origin. The region of Banat including the area of Bistra and Sebeş Valleys is offering from this point of view also, a very generous research area. The topical appellatives discussed herein provide information on the geographic aspect of the terrain, the economic importance and localization.The purpose of our paper is to meet this research desideratum.

Keyword: topical appellatives, Slavic origin, toponymy

Cea mai importantă influeţă asupra românei este de departe cea slavă, exercitându-se fie pe cale populară, fie pe cale cultă, prin slavonă, care era limba bisericească şi a cancelariei în Ţările Române. Cele mai multe dintre împrumuturile slave s-au păstrat în domeniul bisericesc, devenind ulterior distinctive pentru limbajului bisericii ortodoxe faţă de cele ale altor biserici creştine.

După cum se ştie, un însemnat număr de toponime (chiar şi oiconime) de pe teritoriul patriei noastre sunt şi ele de origine slavă. Potrivit unor cercetători (Coteanu 1961: 15; Pătruţ 1967: 21-27; Coteanu 1977: 232-233; Frăţilă 2002; Frăţilă 2007; Frăţilă 2008, influenţa slavă (veche) asupra limbii române a început de abia în secolele al IX- lea – al X-lea, după transformarea latinei dunărene într-o limbă diferită de celelalte limbi romanice. Asimilarea slavilor de la nordul Dunării, în Transilvania, în Banat, dar şi în alte regiuni dacoromâne, a avut loc înaintea denazalizării vocalelor nazale slave, cum o dovedeşte şi oiconimul nostru: *Glâmboca* (azi *Glimboca*, jud. Caraş-Severin) < sl. **Glâboka*< sl. **glâbokŭ* „adânc" (Frăţilă 2008: 123).

Dincolo de prezenţa mare a lexicului latin în română, numărul apelativelor de origine slavă este şi el mare. Acest fapt se datorează unei strânse simbioze dintre populaţia dacă şi cea slavă. Ocupaţia Peninsulei Balcanice de către slavi a avut mari consecinţe asupra dezvoltării limbii române. Cu privire la vechimea influenţei slave asupra limbii române, opiniile lingviştilor sunt diferite. Unii, printre care: O. Densusianu, Fr. Miklosich, Petar Skok, Emil Petrovici, G. Mihăilă, consideră că raporturile lingvistice datează din secolele VI-VII. După Sextil Puşcariu (1940: 284) elementele slave vechi au pătruns în limba română în secolele VIII-IX, iar după Bărbulescu (1929) abia în secolul al X-lea. Pătruţ (1974) apreciază că nu putem vorbi de o relaţie lingvistică româno-slavă înainte de secolul al IX-lea, acest fapt fiind dovedit de schimbările fonetice petrecute pe teren slav şi reflectate de împrumuturile româneşti. După unii cercetători (Al. Rosetti, G. Mihăilă), aspectul relativ nou al cuvintelor de origine slavă veche în română s-ar datora readaptării la o pronunţare curentă slavă. Oricum, existenţa împrumuturilor slave înainte de secolele VIII-IX nu poate fi demonstrată cu argumente lingvistice.

BDD-V4840 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:13:58 UTC)

Până în secolul al VIII-lea – al IX-lea triburile slave vorbeau graiuri foarte apropiate unul de altul, mai ales strămoşii slavilor de est şi ai slavilor de sud. Unitatea lingvistică slavă s-a destrămat abia în secolul al VIII-lea – al IX-lea, timp în care se petrec o serie de schimbări fonetice, gramaticale şi lexicale, diferite în diverse regiuni slave, ceea ce va duce la o diferenţiere a graiurilor slave. În secolul al IX-lea, arată Petrovici (1953:63-87), nu se mai poate vorbi de un dialect al slavilor de est, ci de o limbă slavă de est, limba comună veche rusă, din care s-au dezvoltat limbile slave de est, rusa, ucraineana şi bielorusa. În acelaşi secol (al IX-lea), limba slavă de sud era mai diferenţiată decât slava de est. Deja în această perioadă, grupul graiurilor bulgaro-macedonene se deosebeşte destul de pregnant de grupul graiurilor sârbo-croate.

Pe teritoriul văilor Bistra şi Sebeş există câteva toponime de origine slavă, acestea privesc reţeaua de hidronime (nume de râuri), oiconime (nume de localităţi), dar şi pe aceea a microtoponimelor.

Microtoponime precum: ***Dumbrăvi***(Obr), ***Lúnca*** (Bor), (Iaz) (TRu) (Văv), ***Crivină***(Zg),*După***Ogrăzi*** (Mal), ***Iezeru***(Măr), *În* ***Poieni***(Mal) trimit la apelative româneşti de origine slavă: *dumbravă* 'pădure tânără' < sb. *dâbrava<dâbŭ* 'arbore, stejar'; *luncă*< sl. *lonka* 'şes de-a lungul unei ape curgătoare caracterizat prin soluri aluvionare şi prin vegetaţie specifică; regiune inundabilă a unei văi'', *ogradă*< sl. *ograda* 'îngrăditură, gard, curte, bătătură, grădină, livadă, loc cultivat, ţarină'; *iezer*< sl. *jezerŭ* 'lac adânc situat între munţi', *poiană*< sl. *poljana* 'suprafaţă de teren în interiorul unei păduri, lipsită de copaci şi acoperită cu iarbă şi cu flori; luminiş'. Astfel de nume de locuri sunt numeroase în localităţile noastre, acestea au la bază apelative ce desemnează natura terenului, vegetaţia, fauna, defrişarea terenurilor, agricultura, ocupaţia locuitorilor, unele instituţii sociale etc. Este posibil ca unele dintre aceste toponime să fi fost create chiar de populaţia slavă. Ne vom ocupa de acest aspect cu o altă ocazie.

Pentru a denumi însă realităţile înconjurătoare oamenii s-au folosit de un sistem propriu de apelative, multe dintre acestea fiind de origine slavă. Astfel de apelative topice de origine slavă vor face obiectul nostru de studiu în prezentul articol. Structura geologică, fragmentarea tectonică, formele de relief predominante etc. fac din zona anchetată o unitate geografică ce se caracterizează prin varietate, toponimele având un bogat câmp lexical la dispoziţie. Pentru o cât mai clară imagine, am găsit util să facem o clasificare de ordin semantic a apelativelor topice de origine slavă din localităţile anchetate. Toponimele în discuţie aici dau informaţii cu privire *la natura terenului sau a apei, vegetația care crește sau creștea pe acele meleaguri, fauna din zonă, configurația terenului, ocupația, îndeletnicirile localnicilor*, dar şi despre *viața socială*. Între om şi natură a existat mereu o simbioză perfectă (v. în acest sens Luca 2015), iar mărturie vie a acestui fapt stă toponimia, arhiva vie din care ies în lumina reflectorului apelative ce fac trimitere la:

a. natura terenului sau a apei pe care o denumesc

Bístra – râu, izvorăşte dintr-un circ glaciar situat la nord de Vârful Pietrii (2192 m) şi se îndreaptă spre culoarul tectonic printr-o vale îngustă cu rupturi de pantă având o lungime de 60 km/919 km² trece prin satele Bucova, Băuţar, la nord de satul Marga, prin satele Voislova, Valea Bistrei, Zăvoi, Cireşa, Glimboca, Obreja, Ciuta, oraşul Oţelu-Roşu şi se varsă în râul Timiş la est de satul Ciuta. Râul pătrunde în culoarul omonim în apropierea Porţii de Fier a Transilvaniei, merge spre nord şi se varsă în Timiş la est de satul Ciuta. Toponimul nostru trebuie pus în legătură cu toponimul slav *Bystra<bystrŭ* 'repede şi limpede' cu referire la râul de munte.

Cálova – deal în localitatea Glimboca; < top. sl. *Kalova<kalŭ* 'lut, noroi' + suf. *-ova* (DTBII: 4), aspectul terenului confirmând originea apelativului slav.

BDD-V4840 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:13:58 UTC)

Cremeniţa – pârâu în localitatea Glimboca. Toponimul ar putea avea la bază un s. *cremeniţă*, dim. <*cremene* < bg. *kremeni*'varietate de rocă sedimentară silicioasă, alcătuită din calcedonie, opal şi cuarţ, care are proprietatea să producă scântei atunci când este lovită cu obiecte de oţel', cu referire la pietrele de pe fundul apei. Cf. şitoponimul scr. *Kremenica* .

Dobraia– câmpie cu fâneţe în localitatea Turnu-Ruieni. Toponimul ar putea fi pus în legătură cu adj. sl. *dobra* 'bună' cu referire la productivitatea terenului + suf. -*aja*). În emiterea ipotezei avem în vedere contextul toponimic care conţine şi alte nume slave (v. şi DTBIII: 54), fără a exclude posibilitatea unei origini antroponimice, cf. *Dobraia* (Constantinescu 1963 : 261, sau vezi *Dobru*).

Izvoru ***Goleţului*** – izvor în localitatea Borlova, izvorăşte din Culmea Ursului şi se varsă în Valea de Rug ; < top. sl. **Golĭcĭ* (< sl. *golŭ* + suf. -*ĭcĭ*), cu tratamentul sud-slav oriental ca *e* al ierului slab intens din suf -*ĭcĭ*. Vezi şi bg. *Golec*. Sensul toponimului nostru este de „(teren) gol, neîmpădurit" sau „(teren) despădurit, defrişat". Vezi şi scr. *Golac*.

Zlágna – pârâu în localitatea Zlagna. Vezi scr. *zlatna* 'de aur' cu prefacerea spontană a grupului de consoane *tn>gn*. Apelativul *zlatna* este un adjectiv derivat din scr. *zlato* 'aur' + suf. -*ĭn*, vezi Skok II (1972 : 656).

b. vegetaţia care creşte sau creştea pe acele meleaguri

Babini – culme, deal cu fâneţe în localitatea Marga. Deşi după primele ipoteze, microtoponimul ar trebui pus în legătură cu scr. *babin*, adj. pos. 'al *babei*, al lui *baba*', nu ar trebui exclusă nici posibilitatea scr. *bȁ̀bína (dušica), bábina* (*žila*), numele unei flori(DTB1984: 31).

Búcova – numele unui sat situat pe valea Bistrei, aparţinând de comuna Băuţar ; < sl. **Bukova* 'de fag' < sl. *bukŭ* 'fag' + suf. -*ova* (DTB I: 137).

Dubi – pădure în Caransebeş; < srb. *dub* 'stejar', (rég.), 'trunchi, tulpină', (reg) 'arbore, copac, pom'.

Grána – şes arabil în Oţelu Roşu. Toponimul ar putea fi raportat la scr. *Grana*< apel. *grana* 'ramură, creangă', fără a exclude posibilitatea unui sens entopic 'frunte' St.-Karadžić (1966 : 102), 'braţ de fluviu' (v. DTBIV 1986: 122).

Lózna – afluent al Bistrei în localitatea Rusca-Montană. Toponimul ar putea fi pus în legătură cu scr. *Lozna* (Iordan 1963 : 104) <*loza* 'viţă de vie', vezi, de asemenea, *Lozna* (Grković 1977 : 272, DTB V: 165).

Stárna – afluent al Bistrei în localitatea Marga. Vezi srb. *strn*, genitiv *st²ni* şi derivatul *strnica* 'cereale …' (Skok III 1973 : 347).

Veza – pădure de foioase în localitatea Borlova. A se vedea apelativul dialectal bulgăresc *vez, veza*, 'ulm alb', *Ulmus effusa*, scr. *vez*, sloven. *véz,* rus., ucr. *vjaz*, ceh. *vaz*, pol. *wiaz*, sorabul de jos *wijez* sorabul de sus *wjez* (Frăţilă 1999: 155). În spaţiul în care se vorbesc sau s-au vorbit unele limbi slave, de la sl. comun **vezu* 'Ulme, Rüster, Ulmus laevis', din care provin apelativele menţionate mai sus, s-au format, prin derivare cu diferite sufixe sau prin compunere, o serie de toponime. Astfel, în bulgară, alături de apelativul *vez(a)*, se găseşte toponimul *Vezovica*, în scr. *vêz: Vezac,* în slovenă *vêz: Vezovje,* în cehă *vaz: Vazovec*, în soraba de sus *wjaz: Wjazońca* – Neukirch, în soraba de jos *wež: Kśiwe weze,* în vechea sorabă **Vazovica*, de unde toponimul german actual *Wasewitz*, în poloneză *wiaz: Wiazownia*, în ucraineană *v'jaz: V'jazivka*, în rusă *vjaz: Vjazovij*.

c. fauna din zonă

Cózia – cale de acces de la drumul naţional spre calea ferată în localitatea Obreja; < top. sl. **Kozija<kozĭja* 'a caprei' <*koza* + suf. -*ĭj*- (Petrovici 1953 : 72).

Guda – teren arabil în localitatea Borlova; < scr. *guda* 'scroafă, femelă a mistreţului' (v. DTBIV 1986: 146).

BDD-V4840 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:13:58 UTC)

Orlea – fâneaţă în localitatea Borlova. Toponimul ar putea fi raportat şi la sl. *or(ĭ)lja*, adj. pos. 'al vulturului' (Petrovici 1953 : 76).

Rácoviţa – teren arabil în localitatea Iaz; < toponimul *Racova* (< sl. *racov* 'de rac') + suf. *-iţa* (Iordan (1963 : 485). Datorită faptului că accentul este pe radical şi nu pe sufix, toponimul este derivat pe teren slav: *Rakovica* Frăţilă *et al*. (2002 : 275), Frăţilă, (2008 : 131).

d. configuraţia terenului

Cuntu– pârâu în localitatea Borlova; < v. sl. *kâtŭ* 'unghi' în care *â* este reprezentat prin reflexul românesc *un* (DTBII1985: 153).

Glimbóca, comună în judeţul CS, situată pe valea Bistrei. Oiconimul este de origine slavă, cf. **Glâboka* (< sl. **glâbokŭ* „adânc")

Loánţa Mare – numele unei păduri din Caransebeş spre localitatea Poiana; < scr. *Lonac<lonac*, genitiv – *lonca* 'oală' (Ioniţă, 1982*:* 193).

Ponórna – deal abrupt şi pârâu în localitatea Glimboca, izvorăşte de la Culmea Ramna şi se varsă în Valea Satului. Toponimul este la origine un toponim slav, având la bază o formă **ponorĭna* derivată din vechiul sl. *ponorŭ* ce stă la baza rom. *ponor* 'povârniş abrupt sau adâncitură formată prin prăbuşirea, ruperea sau alunecarea unor straturi de teren. 2. Formă de relief rezultată prin asocierea liniară şi laterală a dolinelor, care dă terenurilor calcaroase un aspect adâncit' (DEX). Vezi top. slav **Ponorna< *ponorĭna<ponorŭ + -ĭna*.

Şirívu – teren arabil şi fâneţe, situate pe un deal mai mare în localitatea Băuţar. Vezi sl. comun. *širŭ* (Skok, III 1973) 'larg', cu referire la deschiderea terenului astfel denumit sau vezi *širok* (Iordan 1963*:* 128).

Zápota (Vos) – pârâu, izvorăşte din Babini şi se varsă în Bistra. Toponimul s-ar putea compune din prepoziţia slavă *za* + substantivul de origine slavă *podŭ*. Această explicaţie ar fi susţinută şi de contextul geografic al zonei. Când discută etimologia toponimului *Zăpodia* (toponim frecvent în Moldova) Iordan 1963 : 560) identifică sl. *zapodŭ* 'platou pe o colină sau un munte', 'platou apărat de coline înalte' în timp ce pentru apelativul românesc *zapodie,Dicţionarul explicativ al limbii române* dă următoarea definiţie 'vale largă adăpostită de înălţimi'.

e. ocupaţia, îndeletnicirile localnicilor

Lóiştea *lu Crumpél* – loc astfel denumit aflat în apropiere de râul Bistra în localitatea Zăvoi; < scr. *lòvište* 'teren de vânătoare, loc de pescuit' a se vedea şi toponimul *Lovišće* (Skok, II 1971: 320), sau vezi *lov*, vezi şi toponimul românesc, *Lovişte* (Ţara Loviştei).

Rádina – teren în pantă în localitatea Glimboca. A se vedea srb. *radin, -a, -o* adj. 'harnic, silitor sârguincios' şi cu valoare substantivală 'femeie harnică', şi zool. adj. alături de subst. *pčels* 'albină lucrătoare' (Tomici 1999 ; Frăţilă 2002 *:* 276).

Várăngu – păşune alpină în localitatea Măru. Toponimul descinde dintr-unul din numeroasele derivate ale verbului vechi bg. *variti* 'a fierbe', care denumesc obiectul de uz casnic în care se fierbe sau în care se pune fiertura, vezi bg. *varéjka* 'lingură mare de lemn....', *varíljak* „oală…", *varílnik* 'căldare mare…', scr. *varènjaka, varènjača* 'troacă…' sau spaţiul înconjurător (bg. *várenik* 'bucătărie…' (Moldovanu (1983-1984 : 1-73). Vezi şi vechiul sl. **Várŭl`ĭnĭkŭ,* cu suf. *-ŭl`ĭ,* 'căldare mare', care putea deveni în româneşte **Várînnic>Várîng*, pentru că accentuarea paroxitonă favorizează sincoparea elementului vocalic al sufixului secundar *ln>n*.

Vârcioróva – pădure de conifere şi pârâu în localitatea Glimboca, izvorăşte din Culmea Mijlocinii şi se varsă în Bistra, având o lungime totală de 13/27 km²; < sl. *vrčarĭ*

BDD-V4840 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:13:58 UTC)

'olar' + suf. *-ova* '(valea) olarului' (Petrovici 1970: 220-224; Ioniţă 1982:25; Iordan 1963*:* 481; Frăţilă 2008: 131).

f. viaţa socială

Tăbărâşte – fâneţe în localitatea Ciuta. Toponimul ar putea fi raportat la vechiul bulgar *taborŭ* 'castru…', srb. *Taborišće*. (Densusianu 1915 : 68).

Zboriştea – izlaz comunal în localitatea Var; < srb. *zborište* 'loc de adunare' (Ioniţă 1972: 56).

Consideraţii finale

Numărul toponimelor bănăţene de origine slavă în Banat este relativ ridicat. Ele sunt o consecinţă a raporturilor lingvistice îndelungate dintre populaţia românească băştinaşă şi populaţiile slave aşezate aici la date diferite. Pe teritoriul Banatului (în judeţele Timiş, Caraş-Severin, Arad (la sud de Mureş) şi Mehedinţi (la vest de Orşova şi la nord de Dunăre)) se găsesc atât toponime care prezintă trăsături sud-slave orientale (bulgăreşti), cât şi toponime care prezintă trăsături sud-slave occidentale (sârbeşti).

Abordarea problematicii influenţei slave asupra toponimiei din regiunea văilor Bistra şi Sebeş a implicat nu doar anchete directe, ci, în egală măsură, consultarea unor hărţi vechi şi noi, registre agricole şi cadastrale aflate în primării, documente vechi de la Arhivele Statului – Caransebeş (anaforale, hărţi, planuri, acte de vânzare-cumpărare, zapise etc.), precum şi a dicţionarelor explicative şi etimologice ale limbilor română, sârbă sau bulgară.

Cele mai vechi şi mai îndelungate legături ale poporului român sunt cele cu popoarele slave vecine: bulgarii şi sârbii la sud, ucrainenii şi ruşii la est, polonezii, slovacii şi cehii la nord şi vest, iar acest fapt nu a rămas fără ecou în toponimie.

Toponimia de origine slavă nu este uniformă pe teritoriul României. S-ar putea stabili *trei arii şitotodată trei straturi* de toponime slave:

1) toponime slave vechi de tip bulgăresc în Muntenia, Oltenia, Banat, Transilvania de centru şi sud;

2) toponime de origine slavă răsăriteană (ucraineană) în Moldova, Bucovina, nordul Transilvaniei, toponime cu polnoglasie;

3) toponime de origine sârbocroată în Banat şi în Oltenia.

Dincolo de informaţiile de ordin istoric, geografic, social-economic inventarul toponimic conservă numeroase date referitoare atât la evoluţia în timp a limbii vorbite de comunitate, cât şi la standardul actual al acesteia. Numărul mare de nume topice, unele păstrate din vechime şi transmise din generaţie în generaţie de locuitorii văilor Bistra şi Sebeş sunt dovada vie a raporturilor istorice, sociale, culturale care s-au stabilit între cele două popoare.

BIBLIOGRAPHY

Constantinescu, N. A. (1963), *Dicţionar onomastic românesc.* Bucureşti, Editura Academiei, 1963.

Coteanu, Ion, *Elemente de dialectologie a limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961.

Coteanu, Ion, *Puncte de vedere pentru un tratat de istorie a limbii române*, în *Studii şi cercetări lingvistice*, nr. 3, XXVIII, p. 231-238, 1977.

Ioniţă, Vasile, *Glosar toponimic Caraş-Severin*, Reşiţa, Editura Casa Corpului Didactic, 1972.

Ioniţă, Vasile, *Nume de locuri din Banat*,Timişoara, Editura Facla, 1982.

Iordan, Iorgu, *Toponimia românească,* Bucureşti: Editura Academiei, 1963.

BDD-V4840 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:13:58 UTC)

Frăţilă, Vasile Goicu, Viorica, Sufleţel, Rodica, *Dicţionarul toponimic al Banatului*, I-VII. Timişoara: TUT, 1984-1989.

Frăţilă, Vasile, *Studii lingvistice*, Timişoara, Editura Excelsior, 1999.

Frăţilă, Vasile, *Studii de toponimie şi dialectologie*, Timişoara: Editura Excelsior Art, 2002.

Frăţilă, Vasile, *Oiconime de origine slavă în Banat*, în *Probleme de filologie slavă*, XV, Timişoara, p. 160-171, 2007.

Frăţilă, Vasile, *Nume de locuri de origine slavă în Banat, înStudii şi Cercetări de Lingvistică, LIX, 1*, p. 123-134, 2008.

Grković, Milica, *Rečnik ličnih imena kod srba*, Beograd, 1977.

Luca, Gabiela-Mariana, *The motif of the double parents and magical adoption in traditional romanian culture*, în JRLS, nr. 6/2015: https://old.upm.ro/jrls/JRLS-06/Rls%2006%2010.pdf

Moldovanu, Dragoş, *Stratificarea genetică a toponimiei româneşti şi problema continuităţii românilor* (I), în *Anuar de lingvistică şi istorie literară, XXIX*. p. 1-73, 1983-1984 .

Petrovici, Emil, *Adjective posesive slave în -**j**- ca toponimice pe teritoriul R.P.R.*, în *Studii şi Cercetări de Lingvistică, 4*, 63-87, 1953.

Petrovici, Emil, *Studii de dialectologie şi toponimie*, Bucureşti, Editura Academiei, 1970.

Skok, Petar, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.* I-III, Zagreb, 1971-1973.

Tomici, Mile. *Dicţionar sârb-român*, II-III. Timişoara,1998-1999.

BDD-V4840 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:13:58 UTC)